

กฐิน

ทานกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตวิถีพุทธบนฐานสังคมและ
วัฒนธรรมของประเทศไทยพระมหาเมืองมนต์ ศรีปิตตา^{1*}

รับบทความ: 6 ธันวาคม 2567 แก้ไขบทความ: 27 ธันวาคม 2567 ตอรับบทความ: 30 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอเรื่องกฐินทานกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตวิถีพุทธบนฐานสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย การทำบุญกฐินเป็นการทำบุญที่สำคัญในพุทธศาสนาและมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้จะเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วยังสะท้อนถึงความสามัคคีและการสืบทอดประเพณีของชุมชน การทำบุญกฐินยังมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมของบุคคลในสังคม การเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้และประเพณีทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม การเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งช่วยเสริมสร้างพัฒนาการด้านสังคม จิตวิญญาณ และจริยธรรม การทอดกฐินจึงเป็นการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคมและศาสนาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับบุคคลในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสะท้อนผ่านการทอดกฐินและกิจกรรมทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมผ่านพิธีกรรม การทำงานร่วมกัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการอบรมกล่อมเกลาให้แก่สมาชิกในชุมชน การพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการชุมชน การส่งเสริมภาวะผู้นำให้แก่สมาชิกในชุมชน และการสร้างสัมพันธ์ภาพที่แก่ชุมชน ผลการศึกษาได้สะท้อนว่า การทอดกฐินไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความสำคัญ แต่ยังเป็นเวทีสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาตนเองทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ การมีส่วนร่วมในงานกฐินช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ทั้งด้านการทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการ และการพัฒนาสุขภาวะที่ดีแก่สมาชิกในชุมชน

คำสำคัญ: กฐินทาน การเรียนรู้ตลอดชีวิต วิถีพุทธ สังคมและวัฒนธรรมไทย

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

* อีเมล: mon0890992925@gmail.com

Kathin donation and lifelong learning a Buddhist way based on the social and cultural context of Thailand

Pramaha Muangmon Sripatta ^{1*}

Abstract

This academic article aims to present the concept of the Kathina ritual and lifelong learning within the Buddhist way of life, based on the social and cultural context of Thailand. The Kathina merit-making ceremony is an important Buddhist tradition with significant roles in Thai society and culture. In addition to expressing faith in Buddhism, it also reflects community unity and the preservation of local traditions. The Kathina ceremony is closely linked to the concept of lifelong learning, as it involves social participation, collaborative work, the transmission of knowledge and cultural traditions, the cultivation of moral and ethical values, and the opportunity for individuals to learn from direct experience. This process contributes to the development of social, spiritual, and ethical growth. Thus, the Kathina ritual represents a form of learning that encompasses both social and religious aspects, while promoting lifelong learning within Thai society. The study's findings indicate that lifelong learning can be reflected through the Kathina ceremony and related Buddhist activities. These include participatory learning through rituals, collaborative work, the transmission of local wisdom, the nurturing of community members, the development of community management skills, the promotion of leadership qualities, and the building of relationships within the community. The results highlight that the Kathina ceremony is not only a religious ritual of great importance but also a platform for lifelong learning through various related activities. These activities foster self-development in social, cultural, and spiritual aspects. Participation in the Kathina event allows individuals to acquire new skills, such as teamwork, management, and promoting the well-being of community members.

Keywords: Kathin Donation, Lifelong Learning, Buddhist Way, Thai Society and Culture

---

¹ Doctoral student of Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, Thailand

* Email: mon0890992925@gmail.com

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ของประเทศไทยเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาทักษะและความรู้ที่ตรงตามความต้องการของ ตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเสริมสร้างระบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น การสนับสนุนการเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลายและเท่าเทียม การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน และการพัฒนา ผู้สอนและผู้ฝึกอบรมเพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการตามแผน ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถปรับตัวและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในยุคที่ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580), 2561) การส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) ของสหประชาชาติในช่วงปี ค.ศ. 2015-2030 (พ.ศ. 2558-2573) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเท่าเทียมในทุกกระดับ การเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม สอดคล้องกับ SDG 4 ที่เน้นการ สร้างโอกาสการศึกษาอย่างทั่วถึงและการเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิตยังเป็นเครื่องมือ สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ช่วยให้ประชาชนสามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและความต้องการในตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การ สนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมไทยเป็นอีกด้านหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตมี บทบาทสำคัญ โดยการศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจ ในเอกลักษณ์ของชาติ การเชื่อมโยงการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสังคมและวัฒนธรรมไทยไม่เพียงแต่ช่วยให้ ประชาชนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกกระดับ ช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้นในชุมชนและสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2562) การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในสังคมเพื่อให้ สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการของ พระพุทธศาสนาเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนไทย ซึ่งมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับ ใช้ได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่จำกัดเฉพาะกรอบหรือหลักสูตรการศึกษาเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้แล้ว การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายในชุมชน ไม่ เพียงแต่เน้นการศึกษาทางศาสนา แต่ยังรวมถึงการพัฒนาตนเอง การทำงานร่วมกันในชุมชน และการ สร้างสรรค์วิถีชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสมาชิกในชุมชน การเชื่อมโยงการเรียนรู้ ตลอดชีวิตกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นถึงความสามารถของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการ ตอบสนองต่อความท้าทายต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม และวัฒนธรรมไทย การส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนา ความสามารถในการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน (ณัฐพร สิงห์สร, ฐิติวิมล สุขป้อม, เริงวิญญู นิล

โคตร, วงษ์ศิริ เรื่องศร, ญัฎฐกรณ ปะพาน, 2566) ทูทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนเป็นต้นทุนที่ดีในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน และเป็นพื้นฐานที่ดีในการอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชนแบบรุ่นต่อรุ่น เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีชีวิตชีวา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน (ญัฎฐพัชร สายเสนา, เรืองวิชัย นิลโคตร, ฐิติวัสส์ สุขป้อม, ญัฎฐกรณ ปะพาน และ ภัคพร เจริญลักษณ์, 2567) กล่าวได้ว่าสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในทุก ๆ มิติ การรู้เท่าทันและพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการใหม่ ๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

สังคมและวัฒนธรรมไทยมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการควบคู่มาพร้อม ๆ กับประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แบบแผนของการดำเนินชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิด จนถึงเสียชีวิตล้วนแล้วเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งบนฐานของหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่ามีอัตลักษณ์ที่เด่นชัดในการพัฒนาตนเอง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะสามารถส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลพัฒนาตนเองไปจนถึงจุดสูงสุดได้ การพัฒนาตนเองจะนำไปสู่การสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมที่ดีได้ตามลำดับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559) หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับระบบความคิด คำสอน ความเชื่อน่าถือ และการปฏิบัติเก่าแก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีประโยชน์เกื้อกูลในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมไทยโดยเฉพาะด้านการศึกษา มากบ้างน้อยบ้างตามยุคสมัย แต่ภาพรวมแล้วเป็นพื้นฐานสำคัญในระบบการศึกษาของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2544) ยุคข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลต่อการศึกษาที่เป็นไปอย่างไร้ขอบเขต การศึกษาเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ไร้ขีดจำกัด การรู้เท่าทันและรับสิ่งใหม่ที่สิ่งจำเป็น และการศึกษาและรักษาถึงต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นแนวทางหนึ่งในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของสังคมให้ดำเนินต่อไปได้ ซึ่งจะเป็นคุณูปการต่อสังคมในระยะยาว

บทความนี้ผู้นิพนธ์มุ่งนำเสนออิทธิพลของการเรียนรู้ตลอดชีวิตวิถีพุทธบนฐานสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย นอกจากจะสะท้อนถึงประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้วยังเป็นการสะท้อนถึงแนวปฏิบัติที่ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่อยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด นอกจากนี้แล้วยังเชื่อมโยงให้เห็นถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนา: หลักธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่บุคคลโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ เป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมสร้างศักยภาพและจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล โดยเน้นการพัฒนาตนเองทั้งในด้านคุณธรรมและความรู้สึกตัวในทุก ๆ วัน การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมนี้นำไปสู่การเข้าใจคุณค่าของการดำเนินชีวิตที่ดี มีการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันเพื่อแสวงหาความจริงและความรู้ ทำให้บุคคล

สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้เป็นสังคมแห่งความสุข สันติภาพ และความเข้าใจทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเสริมสร้างความกระตือรือร้นในการพัฒนาจิตวิญญาณ ครอบครัว ชุมชน และสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งความสุข (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564) นอกจากนี้แล้ว พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการยอมรับและการเติบโตทางจิตใจ โดยการศึกษาในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการทำให้สามารถเข้าใจและยอมรับความจริงของชีวิต ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อของเราจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเอง การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเน้นการอยู่กับปัจจุบัน ผ่านแนวคิด "การศึกษาตลอดชีวิต" (Lifelong Education) ที่สอนให้ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและรู้คุณค่าของการเป็นมนุษย์ ทั้งในด้านส่วนตนและสังคม นอกจากการพัฒนาตนเองแล้ว พระพุทธศาสนายังส่งเสริมการศึกษาที่ครอบคลุมด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยการศึกษาช่วยให้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมที่มีความหลากหลาย การศึกษาทางพระพุทธศาสนาช่วยให้เรารู้จักการใช้ชีวิตอย่างมีสติและสร้างความเข้าใจในบริบทของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในระดับครอบครัว ชุมชน หรือสังคมวงกว้าง การเน้นย้ำถึงคุณค่าของการศึกษาทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์สังคมที่มีสันติภาพและความสามัคคี ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2548) กล่าวได้ว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาชีวิตทั้งในด้านการฝึกฝนตนเองและการบรรลุเป้าหมายชีวิต ด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้ง การเรียนรู้และฝึกฝนตามหลักพระพุทธศาสนาจะเป็นการหนุนเสริมให้ปัจเจกบุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ปัญญา และประสบความสำเร็จทั้งในทางจิตใจและสังคม

สังคมและวัฒนธรรมไทยบนฐานวิถีพุทธอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เกิดขึ้นจากการประเมินสถานการณ์การศึกษาทั่วโลกในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 (ประมาณปี พ.ศ. 2523) ซึ่งพบว่าการศึกษาทั่วโลกอยู่ในภาวะถดถอย โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ผู้ใหญ่ สตรี และเด็กหญิงที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ใหญ่จำนวนมากไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ทำให้การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจชะงักลง เนื่องจากขาดการเข้าถึงการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Conference on Education for All) หรือที่รู้จักในชื่อปฏิญญาจอมเทียน (Jomtien Declaration) ในปี พ.ศ. 2533 ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของทุกคน โดยเน้นย้ำการศึกษาเพื่อทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่มในสังคม และได้กำหนดกรอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ภายในปี พ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงปี พ.ศ. 2555 แม้เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) จะสิ้นสุดลงแล้ว แต่ก็ได้เกิดกระบวนการกำหนดวาระการพัฒนาภายหลังปี

2015 (Post-2015 Development Agenda) โดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกมิติ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งได้รับการประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2558 และจะดำเนินการจนถึงปี พ.ศ. 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี ส่วนหนึ่งที่สำคัญของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ "การศึกษาตลอดชีวิต" (Lifelong Learning) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ และยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างสังคมแห่งความรู้ที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา การเรียนรู้เช่นนี้ไม่จำกัดเพียงในห้องเรียน แต่ยังขยายไปถึงการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน ทำให้บุคคลสามารถพัฒนาทักษะใหม่ๆ และตอบสนองต่อความท้าทายทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภักดิ์ กัลยาณมิตร, 2559) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ในทุกช่วงชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน (วิจิต หล่อจิระชุนท์กุล และจิราวัลย์ จิตรถเวช, 2555) การพัฒนาที่ยั่งยืนมีจุดเน้นการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์และการรักษาสิ่งแวดล้อม การมองไปยังอนาคต การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดนี้มีความสำคัญในการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน (Connor, 1979) นอกจากนี้ มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืนยังมีความหมายที่รวมถึงการบูรณาการทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาในปัจจุบันที่ไม่ทำให้ความสามารถของอนาคตในการตอบสนองความต้องการลดลง การดำเนินการที่สอดคล้องกันและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเป็นสิ่งสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Mebratu, 1998) กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืนมีสาระสำคัญที่ครอบคลุม 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านนิเวศวิทยา ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ มิติด้านนิเวศวิทยามุ่งเน้นการเสริมสร้างความตระหนักในระบบนิเวศเพื่อให้ประชากรใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและสามารถส่งต่อให้คนรุ่นหลังได้ มิติด้านสังคมให้ความสำคัญกับความยุติธรรมและความเสมอภาคทางสังคม พร้อมกับการรักษาวัฒนธรรมที่หลากหลายและคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีและยั่งยืน มิติด้านเศรษฐกิจมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยสนับสนุนการผลิตและการบริโภคที่ไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ทั้งสามมิตินี้เชื่อมโยงกันและเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการศึกษาแนวพุทธมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกันอย่างยิ่ง การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการตระหนักรู้ การบูรณาการหลักสูตร การปฏิรูปการศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำลายความสามารถของอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ESD มีความหมายสำคัญ 4 ประการ คือ (1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐเพื่อการพัฒนา (2) การยกระดับความตระหนักและการกระจายข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนา (3) การศึกษาเรื่องการ

กฐินทาน: การเรียนรู้จากสังคมและวัฒนธรรมบริบทสังคมไทย

ความหมาย ความสำคัญ และพัฒนาการ

กฐินทานเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในสังคมไทย ซึ่งสะท้อนถึงการเรียนรู้จากสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ การทำกฐินทานเป็นการถวายผ้ากฐินแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความหมายเชิงศาสนาและวัฒนธรรม การศึกษากฐินทานในบริบทสังคมไทยเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มของพุทธบริษัท ชุมชน และสังคมไทยในภาพรวม ซึ่งเป็นการแสดงถึงกตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา การแสดงความเคารพต่อพระพุทธศาสนา และการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน และเป็นฐานรากของสังคมและวัฒนธรรมสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การทอดกฐินถือเป็นการทำบุญใหญ่ที่มีความสำคัญ และมีข้อกำหนดเฉพาะในพระพุทธศาสนา โดยประกอบด้วยข้อกำหนดหลัก 5 ประการ ได้แก่ ประเภทของทานที่ต้องเป็นการทำสังฆทานถวายแก่พระสงฆ์ครบองค์ (4 รูปขึ้นไป) กาลเวลาที่ต้องจัดในช่วงระหว่างวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 การทำบุญกฐินต้องทำในวัดเดียวกันเพียงปีละ 1 ครั้ง ผู้รับกฐินต้องเป็นพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดนั้นโดยไม่ขาดพรรษาและจำนวนไม่น้อยกว่า 5 รูป และการทอดกฐินต้องทำเป็นสามัคคีธรรมซึ่งรวมถึงการแบ่งหน้าที่ในการย้อมผ้า ตัดเย็บ และกรานกฐินให้สำเร็จในวันเดียว (ไทยรัฐ, 2565) การทอดกฐินเป็นพิธีทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญทั้งในด้านศาสนาและสังคมไทย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากพุทธานุญาติของพระพุทธเจ้า เมื่อพระภิกษุที่จำพรรษาครบสามเดือนสามารถกรานกฐินได้ พิธีนี้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาโดยตรง เนื่องจากเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กรานกฐินเกิดขึ้นเมื่อพระภิกษุชาวเมืองปาฐะยะได้เผชิญความยากลำบากในการเดินทางมาเข้าเฝ้าพระองค์ในช่วงออกพรรษา ซึ่งสะท้อนถึงความเมตตาของพระพุทธเจ้าที่ทรงเข้าใจถึงความลำบากของพระภิกษุและการให้โอกาสในการได้รับความสะดวกสบายทางด้านการครองจีวร (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2535 : 3/306/191) (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2535 : 5/306/146)

การทอดกฐิน เป็นสังฆกรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา มีรากฐานมาจากคำว่า "กฐิน" ซึ่งหมายถึง "ไม้สะดึง" ที่ใช้ในการซึ่งผ้าเพื่อเย็บจีวร ในอดีต การกรานกฐินเป็นกระบวนการที่พระภิกษุซึ่งจำพรรษาครบสามเดือน ได้รับอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้ทำพิธีนี้เพื่อรับผ้าใหม่ (ผ้ากฐิน) สำหรับใช้เป็นจีวร การกรานกฐินเป็นสังฆกรรมที่ต้องทำให้เสร็จภายในระยะเวลา 1 เดือนหลังออกพรรษา ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เท่านั้น (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2535:5/307/147) กฐิน เป็นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธที่มีความสำคัญ โดยมีความหมายที่เกี่ยวข้องกัน 4 ประการ ได้แก่ 1) กฐินในฐานะ "ไม้สะดึง" ซึ่งเป็นกรอบไม้สำหรับซึ่งผ้าเพื่อเย็บจีวรให้สำเร็จตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ในอดีตการทำจีวรมีความยุ่งยาก จึงต้องอาศัยการทาบผ้าลงบนกรอบไม้แล้วตัดเย็บและย้อมให้เสร็จภายในวันเดียว ด้วยความร่วมมือและสามัคคีของคณะสงฆ์ 2) กฐินในฐานะ "ผ้า" ที่ถวายแก่พระสงฆ์ภายในเวลาที่กำหนด คือหนึ่งเดือนหลังวันออกพรรษา โดยผ้าที่สามารถใช้ เป็นผ้าใหม่หรือผ้าฟอกสะอาด หรือผ้าที่ได้รับมาจากการบังสุกุล ผู้ถวายอาจเป็นคฤหัสถ์ พระภิกษุ

หรือสามเณรก็ได้ 3) กฐินในฐานะ "บุญกิริยา" การถวายผ้ากฐินเป็นทานพิเศษที่ทำได้เฉพาะในช่วงเวลาหนึ่งเดือน การทำบุญนี้เรียกว่าทอดกฐิน โดยถือเป็นกาลทานที่มีความหมายเฉพาะ 4) กฐินในฐานะ "สังฆกรรม" ซึ่งเป็นพิธีกรรมของสงฆ์ที่มีการสวดประกาศและมอบผ้ากฐินให้ภิกษุรูปหนึ่ง การทำกฐินส่งผลให้สงฆ์สามารถขยายเวลาในการทำจีวรได้เพิ่มอีก 4 เดือน ทั้งนี้ กฐินเป็นพิธีที่แสดงออกถึงความร่วมแรงร่วมใจและการสนับสนุนพระพุทธศาสนาของคฤหัสถ์และสงฆ์ในสังคมไทย (กรมการศาสนา, 2551)

ภาพที่1 การทำบุญกฐินทาน

ที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/meritnews_detail.php?i=7301

ตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลมีเป้าหมายเพื่อให้พระภิกษุแสวงหาผ้าจากผ้าบังสุกุลมาสร้างผ้าไตรจีวร โดยผ้านั้นจะเป็นผ้ากองกลางของสงฆ์ และภิกษุหนึ่งรูปที่ได้รับเลือกจากสงฆ์จะเป็นผู้กรานกฐิน ภิกษุผู้นั้นต้องมีความรู้ธรรม รวมถึงกระบวนการเตรียมผ้ากฐินให้แล้วเสร็จภายในวันเดียว หลังจากนั้นจะมีพิธีกรานกฐินตามลำดับ ทั้งนี้ คฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ต้องการทำบุญด้วยการทอดกฐินหรือสร้างศาสนสถานไว้เป็นอนุสรณ์ ในทางปฏิบัติ บางวัดในสมัยก่อนอาจไม่มีพระภิกษุครบ 5 รูป จึงไม่สามารถรับกฐินตามพระธรรมวินัยได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทั้งในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ ฝ่ายพระภิกษุแม้จะจำพรรษาครบสามเดือนแล้ว แต่ก็ไม่สามารถรับกฐินได้ หากจำนวนพระภิกษุไม่เพียงพอ ส่วนคฤหัสถ์ที่มีความตั้งใจทอดกฐินอาจเข้าใจผิดว่าเป็นเพราะพระภิกษุไม่ต้องการรับกฐิน ซึ่งส่งผลให้คฤหัสถ์หลีกเลี่ยงการทำบุญที่วัดนั้น และหากไม่มีคฤหัสถ์ไปทำบุญ วัดอาจเสื่อมสภาพหรือกลายเป็นวัดร้างได้ เพื่อให้วัดและพระพุทธศาสดำรงอยู่และตอบสนองต่อเจตนาของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับการทอดกฐิน คฤหัสถ์จึงควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา พระธรรม และพระสงฆ์ (พระมหาโชตนิพิฐพนธ์ สุพุทธจิตโต และคณะ, 2567) การสืบทอดประเพณีการทอดกฐินเป็นการเสริมสร้างศรัทธาและสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนาในระยะยาว โดยพระรัตนตรัยยังคงเป็นที่พึ่งสำคัญสูงสุดของคฤหัสถ์ในสังคม เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญว่าการทอดกฐินเป็นพิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทย นอกจากนี้จะเป็นการทำบุญใหญ่ที่ชาวพุทธนิยมทำเพื่อ

เสริมสร้างบุญกุศลแล้ว ยังมีบทบาทในการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างชุมชน วัด และพระสงฆ์ การทำบุญ ถวายสังฆทานให้ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันในกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักพระธรรมวินัย

การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนตามวิถีพุทธบนฐานสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

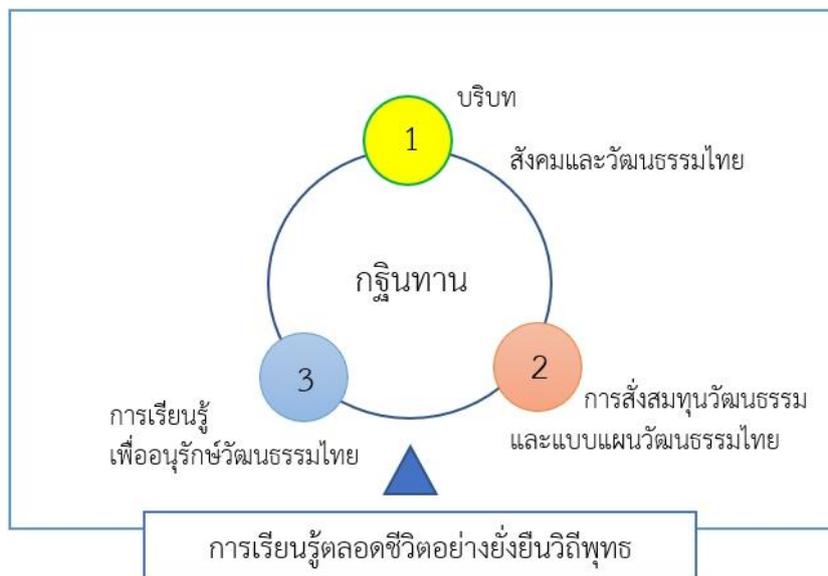
จากการนำเสนอข้างต้น สามารถสรุป และอภิปรายได้ ดังนี้

1. กฐินทานกับความเข้าใจด้านการเรียนรู้บริบทสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย ตามความหมายในวิถีพุทธการทำทานในพุทธศาสนาไม่เพียงเป็นการบริจาคสิ่งของเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกฝนจิตใจและเป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง การทำทาน เช่น การทอดกฐิน สะท้อนถึงความเมตตา และการแบ่งปัน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย การทำทานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกคุณธรรมและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักของการพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ให้ที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำทานในวิถีพุทธช่วยพัฒนาจิตใจและฝึกการปล่อยวาง ผู้ที่ทำทานจะได้รับผลที่ทำให้เกิดความสุขในชีวิตและสร้างคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การทำทานจึงไม่ใช่เพียงแค่การบริจาคสิ่งของ หากแต่เป็นการฝึกตนผ่านการให้ การทอดกฐินที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งของปีช่วยสร้างความหมายในเชิงศาสนาที่ลึกซึ้ง และสร้างโอกาสให้เกิดการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

2. กฐินทานเป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ และแบบแผนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ผ่านทานและการทำบุญในสังคมไทยในบริบทของสังคมไทย การทำบุญทอดกฐินเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมนี้สร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (experiential learning) ผ่านการทำบุญและการจัดกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การทอดกฐินไม่เพียงแต่เป็นการสร้างบุญกุศล แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน คนที่เข้าร่วมในพิธีจะได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย ขณะเดียวกันก็เรียนรู้ถึงหลักธรรม เช่น การให้และการแบ่งปัน การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การฟังธรรม แต่ยังเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยการทำทานและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

3. การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทย มิติการอนุรักษ์ บุญกฐินนับว่าเป็นการส่งผ่านการเรียนผ่านประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การทอดกฐินเป็นหนึ่งในพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานานในสังคมไทย การทำบุญนี้ไม่เพียงแต่เป็นการสะท้อนถึงความศรัทธาทางศาสนา แต่ยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน การสืบทอดประเพณีนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างบุคคลในชุมชนและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคม การสืบทอดประเพณีการทอดกฐินเป็นการสร้างความยั่งยืนในวัฒนธรรมและสังคมไทย การที่ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการทำบุญและการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาแสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อวัฒนธรรมที่มีรากฐานมายาวนาน การทำบุญนี้เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข โดยเฉพาะในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจกำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

กล่าวได้ว่า การทอดกฐินเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงการเรียนรู้และฝึกฝนจิตใจในสังคมไทย การทำทานโดยเฉพาะการทอดกฐินมีความหมายลึกซึ้งทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรมไทย พิธีนี้ไม่เพียงแต่เป็นการให้และแบ่งปัน แต่ยังเป็นการฝึกฝนคุณธรรมและการปล่อยวาง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา การทำบุญทอดกฐินช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในชุมชน โดยให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีและหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสร้างโอกาสในการเกิดความสามัคคีและการร่วมมือในชุมชน การสืบทอดประเพณีการทอดกฐินมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคม การทำบุญนี้ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์และเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย การทอดกฐินจึงไม่เพียงเป็นการเสริมสร้างบุญกุศล แต่ยังเป็นการส่งต่อและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีค่าของสังคมไทยในระยะยาว สามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงการเชื่อมโยงกฐินทานกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนวิถีพุทธ

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการนำเสนอข้างต้น บทความวิชาการนี้นำเสนอการศึกษาบทบาทของกฐินทานในบริบทการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายใต้วิถีพุทธในสังคมและวัฒนธรรมไทย การทำบุญกฐินไม่เพียงเป็นการแสดงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่ยังเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงความสามัคคี การสืบทอดประเพณี และการเรียนรู้ในชุมชน การทอดกฐินส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำงานร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้ด้านประเพณีและวัฒนธรรม การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในชุมชน การมีส่วนร่วม

ร่วมในพิธีกรรมกฐินช่วยให้บุคคลพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการ การทำงานร่วมกัน และการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

ผู้นิพนธ์ใคร่ขอเสนอแนะการศึกษาประเด็นศึกษาเพิ่มเติม 1. ควรมีการพัฒนายกระดับการศึกษาเป็นวิจัยเชิงลึก ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการทอดกฐินต่อการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เช่น การบริหารจัดการชุมชน และทักษะการทำงานร่วมกัน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและละเอียดมากขึ้น 2. ควรมีการศึกษาในลักษณะการศึกษาเปรียบเทียบ การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการทอดกฐินในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยและประเทศที่มีประเพณีทางศาสนาคล้ายกัน จะช่วยให้เห็นความแตกต่างและความเหมือนในวิธีการและผลกระทบ 3. ควรมีการศึกษาเชิงการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วม การสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในพิธีการทอดกฐินเกี่ยวกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ได้รับจากกิจกรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงมุมมองของผู้ที่มีประสบการณ์ตรง และ 4. มิติด้านการศึกษา ควรมีการพัฒนาโมเดลการเรียนรู้ การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำบุญกฐินและกิจกรรมทางพุทธศาสนาอื่น ๆ อาจช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในระดับชุมชน ทั้งนี้ ผู้นิพนธ์เห็นว่า สังคมและวัฒนธรรมไทยมีต้นทุนที่เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นซึ่งสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์สังคมไทยและเกี่ยวเนื่องพระพุทธศาสนาอย่างมาก หากมีการศึกษาเพิ่มเติมดังได้เสนอข้างต้นจะเป็นการช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทของกฐินทานและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กาญจนาภรณ์ ปรชธาต. (2560). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย: การยืนหยัดและท้าทายในรอบทศวรรษ (พ.ศ. 2548 – 2558). *วารสารศิลปการจัดการ*, 1(2), 103 – 118.
- ณัฐพร สิงห์สร, ฐิติวัสส์ สุขป้อม, เริงวิชญ์ นิลโคตร, วงษ์สิริ เรืองสร, และณัฐกรรณ์ ปะพาน. (2566). การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามวิถีพุทธธรรม: กรณีศึกษาวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี. *Journal of Buddhist Anthropology*, 8(4), 315 – 325.
- ณัฐพัชร สายเสนา, เริงวิชญ์ นิลโคตร, ฐิติวัสส์ สุขป้อม, ณัฐกรรณ์ ปะพาน และ ภักพร เจริญลักษณ์. (2567). ทูทางสังคมบนฐานวิถีพุทธธรรมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดชัยนาท. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 11(8), 290 - 300.
- ไทยรัฐ. (2565). *กฐินสามัคคี...มหาบุญ มุ่งศรัทธา สู่บุญใหญ่*.
<https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2521613>

- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ (พ.ศ.2561 – 2580). (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1 – 71.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21* (พิมพ์ครั้งที่ 14). บริษัท พิมพ์สวน จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). *สู่การศึกษานวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 20). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาโชตินิพัทธ์ สุธงฺจิตฺโต และคณะ. (2567). การใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในงาน บุญทอดกฐิน. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 9(1), 381 – 394.
- พระมหาสมชัย กลิ่นจันทร์ และคณะ. (2559). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา: การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 205 – 216.
- ภิกษุณี กัลยาณมิตร. (2559). การพัฒนาทุนทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(3), 305 – 317.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชิต หล่อจีระชุนท์กุล และจิราวัลย์ จิตรถเวช. (2555). การพัฒนาต้นน้ำและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนศาสตร์*, 6(1), 135 – 163.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺต). (2564). *การศึกษาเพื่อพัฒนาอารยธรรมให้ลมนาม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *รายงานสังเคราะห์ตัวชี้วัดด้านการศึกษาไทยตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน*. พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *รายงานวิจัยการพัฒนาศึกษานานาชาติเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก*. บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Connor, J.C. (1979). The nature of the quest for a sustainable society. In Coomer, J.C. (ed.). *Quest for a Sustainable Society*. Pergamon Press, New York.
- Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: Historical and conceptual review. *Environment Impact Assessment Review*, 18(6): 493–520.